

of narcotics 1500–2000 / пер. с англ. А. В. Савинова. М.: АСТ; Транзиткнига, 2004. С. 624.

4. Пятницкая И.Н. Клиническая наркология. Медицина, 1975. С. 335

5. Шабанів П.Д., Штакельберг О.Ю., Наркоманія: патопсихологія, клініка, реабілітація. Під редакцією А.Я. Світ медицини. Лань, 2000. С. 368.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-286-2-6>

Матрунчик А. С.,

*студентка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Томіленко Д. Ю.,

*студент кафедри історії та філософії
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Науковий керівник: Кудря І. Г.,

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри філософії та історії

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

САМІСТЬ ТА РОЛЬ ТЕРАПЕВТИЧНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Анотація. Метою тез є дослідження перспектив зворотного впливу АІ-терапії на традиційну психотерапію в питанні переформатування ролі та самості психотерапевта.

Ключові слова: АІ-терапія, психотерапія, самість, роль.

Matrunchyk A., Tomilenko D. The self and the role of therapeutic artificial intelligence

Summary. The purpose of theses is to explore the field for researching the prospects of the reverse impact of AI therapy on traditional psychotherapy in the matter of reformatting the role and the self of the psychotherapist.

Key words: AI therapy, psychotherapy, the self, the role.

Перше питання, яке виникає в рамках обговорення «психолога», що працює на основі штучного інтелекту (АІ) – це питання про причини, з яких факт його існування може вважатись прийнятним та навіть закономірним. Вбачаємо це продовженням початого в ХІХ столітті

напрямку протоколізації терапії. Ймовірно, наслідком цього процесу є робота ентузіастів навколопсихологічної спільноти у сфері ІТ, в тому числі в Україні, що розуміють більшість напрямків психотерапії як такі, що можуть бути без втрат передані машинному навчанню.

Це відбувається паралельно з відсутністю активного обговорення в зокрема українській психологічній спільноті питань, що виникають вслід за появою серйозних закордонних (Replika, Elli, Wysa) та вітчизняних (Elomia) проєктів світового рівня. В той самий час, світова наукова спільнота має вагомі причини турбуватись стосовно ефективності, безпечності та етичності роботи ботів на основі AI.

Replika, що була створена у 2017 році, зараз налічує понад десять мільйонів завантажень тільки в Google Play та активно використовується близько десятма мільйонами користувачів. Зважаючи на швидкість розповсюдження практик AI-терапії, цілком можна стверджувати, що це двосторонній процес, що в перспективі змінює також і терапію традиційну.

Наш інтерес викликають розриви, за вимогами ринку або інтуїтивно створені розробниками AI-психологів, що змушують, в перспективі, вибудовувати нові критерії рамок психотерапії і психотерапевта.

Спроби позиціонування

Критеріїв професійного психолога в рамках різних підходів виявилось недостатньо, щоб сформулювати «насправді корисний», тобто емпірично перевірений ефективний AI.

Вагомим для подальшого аналізу явищем є те, що людина XXI століття часто наділяє властивостями психотерапії стосунки, що традиційно до неї не належать [2; с. 30]/ Хоча ще не так давно, на початку XX століття, Фрейд стверджує, що задачею психоаналізу є просто «перетворення невротичного страждання в звичайне нещастя» [1; с. 14].

Миттєвий успіх розширеного концепту психотерапії яскраво виражений в ідеї, зокрема, чат-бота Replika. AI представлений як друг, проте уявлення про дружбу, що надають розробники, варто поставити під питання, зважаючи на такий опис: «[Replika] для всіх, хто шукає друга без осудження, драми та соціальної тривожності. (...) Покращіть своє *психічне самопочуття* разом з Replika».

В цитованому компанією Luka відгуці на Replika [3] можемо помітити, як така форма людських взаємовідносин, як дружба, стає зручною та «корисною» *технікою психотерапії* в цілях реалізації психологічного добробуту індивіда. Тим важливіше для аналізу, що один з основних етичних принципів недопустимості дружніх відносин психолога з клієнтами був розроблений не в останню чергу з мотиву підвищення ефективності психотерапії.

Терапевтична мова передбачає обговорення особистісної сфери, навіть якщо в цих рамках обговорюються питання, наприклад, суспільного блага. У зв'язку з цим психотерапія здебільшого проявляє себе в руслі емотивізму, тобто задане «абстрактне» питання так чи інакше на наступному кроці приводить до питання його впливу на емоційний стан людини.

Друг для терапії vs. Терапевт – Клієнт

Машинне вміння ставити питання про психологічні стани, хоч і в емпатичному тоні – недостатній набір властивостей для повноцінного психотерапевтування, тому розробка «самості» психологічних AI стала необхідною. Причина, яка нами розглядається як головна, не завжди зчитується інтуїціями, що виникають з сучасної психологічної теорії – це пошук в AI-терапевті саме морально-об'єктивістських критеріїв оцінювання клієнта як факту підтвердження того, що перед клієнтом істота, йому подібна.

Розробники психологічного AI різними шляхами розв'язують питання того, як має виглядати стрижень (самість), що формує таке цілісне сприйняття AI. Наприклад, останнього нагороджують властивістю бути жінкою, юдеєм, або мати елітарні естетичні смаки і т. д., орієнтуючись на результати опитувань серед клієнтів. Хіба можливість переформатування самості терапевта в цілях отримання вищої результативності терапії в рамках сучасного психологічного мейнстріму не має розглядатись як значний крок вперед для психотерапії загалом? Оскільки підхід до опитування недиференційованих груп клієнтів збоку компаній може здатись *недостатньо* клієнтоцентричним, альтернативою може виступити такий варіант, що пропонує кожному клієнту сформувати свого терапевтичного друга\коханого\іншого себе індивідуально (Replika).

Чи дивно, що етичний кодекс був знехтуваний розробниками AI-терапевтів, якщо зникає сама стійка роль терапевта як авторитета, самості, що в собі втілює відповідальність за кодекс? Важливим в цьому процесі є те, що перша спроба створити AI-терапевта (1966) – це *симуляція* Карла Роджерса (Eliza). Саме в Eliza чітко помітний розрив між новим типом технології (AI) та «старим» способом сприйняття терапії, вираженого в особистості Карла Роджерса.¹

Відповідно, в співпраці клієнта та AI-терапевта терапевтичною стає сама ситуація (фігура психотерапевта може бути взагалі відсутня), а не традиційні техніки, що відтворює терапевт. Мейнстрімний психологічний науковий метод може поставити питання до

¹ Водночас, саме клієнтоцентричний підхід Карла Роджерса підготував ґрунт для вдалого втілення технології в ринкових умовах.

психотерапії: з якою ціллю потрібно триматись в рамках терапевтичного сеансу, коли емпірично можливо довести, що взаємини з віртуальним терапевтичним другом або матір'ю клієнта, або клієнта з собою, будуть більш результативними по оцінкам самого клієнта?

Психотерапія як ситуація формує доволі небезпечне суспільне положення, не говорячи про небезпеку для самого клієнта. Останній власноруч створює «терапевта», що керується поглядами та рамками, що обрані самим клієнтом (або групами клієнтів). Таким чином, особистісний менеджер, яким в нормі виступає психотерапевт, також стає і об'єктом, до якого звертається клієнт як до друга, брата і т.д. В перспективі AI-терапія формує власну реальність, до якої й адаптує клієнта.

Отже, теперішні методи організації AI-терапії формують надважливі питання для психотерапії загалом, розв'язання яких може бути продуктивнішим у випадку урахування аспектів, що були названі вище. Це проблема формування та ролі самості терапевта (особливо у питанні розділенні відповідальності), ситуації, в якій терапевт (що в AI-терапії часто виступає як друг) проявляє самість, та проблема наукової парадигми, що зробила можливим виникнення AI-терапії у такому вигляді.

Список використаних джерел:

1. Burns, T., Burns-Lundgren, E. Psychotherapy: a very short introduction (Vol. 416). New York: Oxford University Press, 2015. 152p.
2. MacIntyre, A. After virtue. London: Bloomsbury Academic, 2013. 333 p.
3. This app is trying to replicate you. URL: <https://qz.com/1698337/replika-this-app-is-trying-to-replicate-you>